

Literatúra

KALIVODOVÁ E. & DAROLOVÁ A. 1998: Vtáky slovenského úseku Dunaja a Žitného ostrova. — Združenie Biosféra, Bratislava.

KROPIL R. 2002: Kolibiarik čipčavý (*Phylloscopus colly-*

bita). — Pp.: 520–522. In: DANKO Š., DAROLOVÁ A. & KRIŠTÍN A. (eds.): Rozšírenie vtákov na Slovensku. VEDA, Bratislava.

RÁC P. 2007: K zimovaniu niektorých druhov vtákov na juhozápadnom Slovensku. — *Tichodroma* 19: 74.

Zostavil: Peter Rác

Dvadsaťpäť rokov Slovenskej ornitologickej spoločnosti *25 years of the Slovak Ornithological Society*

Dvadsaťpäť rokov Slovenskej ornitologickej spoločnosti nie je tak veľa z pohľadu dejín slovenskej ornitológie, ale zase treba si uvedomiť, že 25 rokov je dosť dlhá doba, aby sme na mnohé veci pozabudli.

Nie je možné dobre vidieť a hodnotiť obdobie existencie Slovenskej ornitologickej spoločnosti, ak by sme nezobrali do úvahy aj predchádzajúce obdobie. V minulosti na našom území pôsobili dve ornitologické spoločnosti a to Uhorský ornitologický ústav (známi skôr pod menom Maďarská ornitologická spoločnosť) a Československá ornitologická spoločnosť. Je zaujímavé, že i keď pôsobili na Slovensku dlhšiu dobu, komplexnejšie zhodnotenie ich činnosti na Slovensku neexistuje, čo je pre poznanie dejín ornitológie na Slovensku iste nie dobrá vizitka.

Pôsobenie Uhorského ornitologického ústavu (založeného v roku 1893) bolo na Slovensku aktívne do roku 1918, kedy vzniká Československá republika. Samozrejme viacerí ornitológovia zo Slovenska (napr. F. J. Turček v r. 1942, T. Weisz v r. 1948) naďalej spolupracujú s Maďarskou ornitologickou spoločnosťou, ale oficiálne pôsobenie tejto spoločnosti na Slovensku v tomto roku zaniká. Približne o osem rokov neskôr (5. 4. 1926) vzniká Československá spoločnosť ornitologická, ktorá mala za 1. Československej republiky pôsobnosť na celom území Československa (teda aj na Slovensku a bývalej Podkarpatskej Rusi). Jej činnosť bola

prerušená rozpadom Československej republiky v roku 1938 a vznikom Slovenského štátu, no bola obnovená hneď po ukončení 2. svetovej vojny, teda v roku 1945. Jej pôsobnosť vtedy však už bola len na českej zemi a Slovensku, pretože bývalá Podkarpatská Rus pripadla bývalému Sovietskemu zväzu. Dôležité je spomenúť, že so zámerom prehliť činnosť spoločnosti približne po roku 1970 bol vypracovaný projekt regionálnych pobočiek Československej spoločnosti ornitologickej (ČSO). V českých zemiach pobočky postupne vznikali, na Slovensku bol založením pobočky poverený Ing. A. Randík, vtedajší člen výboru ČSO.

Po roku 1968 sa prehĺbila federalizácia Československej socialistickej republiky a vzniklo samostatné české Ministerstvo kultúry a slovenské Ministerstvo kultúry. Po viacročných rokovaní české Ministerstvo kultúry prichádza k názoru, že môže schváliť iba Českú ornitologickú spoločnosť a nie Československú. Preto 18. 11. 1982 vydáva toto ministerstvo rozhodnutie v tejto veci a vzniká samostatná Česká ornitologická spoločnosť. Celá administratívna štruktúra na českej strane zostáva zachovaná a Česká ornitologická spoločnosť prevzala celý majetok bývalej Československej ornitologickej spoločnosti vrátane archívu, knižnice atď.

Zatiaľ čo na českej strane sa prakticky realizovalo len premenovanie spoločnosti, na slovenskej strane bolo treba vyriešiť a stanoviť úplne novú spoločnosť. Slovenská strana na konšti-

tuovanie samostatnej Slovenskej ornitologickej spoločnosti nebola pripravená. Prvým krokom bolo stanovenie prípravného výboru. Z mojej iniciatívy sa už v roku 1983 po prvýkrát stretli na pôde Prírodovedného múzea Slovenského národného múzea členovia prípravného výboru v zložení: RNDr. B. Matoušek, CSc., Ing. A. Randík, CSc., Prof. RNDr. O. Ferianc, DrSc., Doc. RNDr. Z. Feriancová-Masárová, CSc., RNDr. A. Štollmann a RNDr. J. Varga. Cieľom bolo zriadenie Slovenskej ornitologickej spoločnosti. Alternatíva, že by táto spoločnosť figurovala ako úplne samostatná, takmer nepripadala do úvahy. V tom prípade by musela byť zaregistrovaná vo vtedajšej štruktúre Národného frontu, čo bola cesta takmer neprekonateľná. Preto spočiatku pripadali do úvahy najskôr dve možnosti a to zriadenie tejto spoločnosti pod gesciou Slovenskej akadémie vied, druhou možnosťou bola gescia pod Prírodovedným múzeom Slovenského národného múzea. Hneď spočiatku sme prvý návrh (teda pod gesciou Slovenskej akadémie vied) opustili, a to z toho dôvodu, že spoločnosti Slovenskej akadémie vied boli a sú profilované ako vedecké spoločnosti. V našom prípade sme predpokladali, že o členstvo v Slovenskej ornitologickej spoločnosti bude mať záujem veľa amatérov, ktorí by mali členstvo veľmi sťažené, alebo vôbec nemožné. Preto bol už v roku 1984 predbežne ustanovený prípravný výbor tejto spoločnosti v zložení Ing. A. Randík (predseda), RNDr. B. Matoušek (tajomník) a členovia výboru Prof. O. Ferianc, Doc. Z. Feriancová-Masárová, RNDr. A. Štollmann a RNDr. J. Varga. Bol vyhotovený prvý návrh stanov a organizačného poriadku so zameraním na gesciu Prírodovedného múzea SNM. Prichádzali sme s týmto návrhom v dobe, kedy sa začali ozývať viaceré ochranárske združenia (napríklad Bratislava nahlas), ktoré sa častokrát kriticky vyjadrovali k uzneseniam štátnych a samosprávnych orgánov. Práve táto možnosť zastrašila riaditeľa Prírodovedného múzea RNDr. Štefana Juriša, CSc., ktorý i napriek viacerým rokovaniam žiadosť prípravného výboru o priradenie Slovenskej ornitologickej spoločnosti pod Prírodovedné múzeum nakoniec zamietol. Prípravný výbor musel nájsť

nové administratívne riešenie. Po prerokovaní viacerých návrhov zostala najpravdepodobnejšia možnosť priradiť sa pod vnútornú štruktúru Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny (SZOPK).

Tento spôsob však nebol bezproblémový. Najväčší problém bolo treba prekonať cez stanov Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny. V stanovách tohto zväzu totiž bolo, že existujú len pobočky a v štruktúre nebolo spomínané, že by existovali spoločnosti. Pôvodný návrh zo strany zväzu bol aby sme sa nazývali Ornitologická pobočka Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny, čo však pre prípravný výbor bolo úplne neprijateľné. Nakoniec po niekoľkých rokovaníach a po serióznom prístupe tajomníka Ústredného výboru SZOPK Ing. Andreja Fedorku našlo sa riešenie, ktoré umožnilo vznik Slovenskej ornitologickej spoločnosti pod týmto zväzom. Zostala alternatíva, že oficiálny názov bol Slovenská ornitologická spoločnosť SZOPK, ale jej členovia museli byť zároveň aj členmi SZOPK. Členovia SOS mali povinnosť platiť dvojaké príspevky – raz pre spoločnosť a po druhýkrát pre SZOPK. Ústredný výbor SZOPK na svojom zasadnutí konanom dňa 23. 2. 1984 tento návrh v plnej miere schválil. Konečne bola otvorená cesta pre založenie Slovenskej ornitologickej spoločnosti. Uplynul však viacej ako rok než boli schválené všetky ďalšie potrebné dokumenty.

Zakladajúce valné zhromaždenie Slovenskej ornitologickej spoločnosti SZOPK sa uskutočnilo 20. 4. 1985 na pôde Prírodovedného múzea Slovenského národného múzea v Bratislave (obr. 1). V jeho programe bolo niekoľko dôležitých bodov. Okrem odbornej prednášky dr. B. Matouška „Dejiny poznávania a výskumu vtáctva na Slovensku od najstarších čias do konca 18. storočia“ bolo najdôležitejším bodom administratívne doriešenie založenia Slovenskej ornitologickej spoločnosti SZOPK. Predovšetkým bol schválený organizačný poriadok spoločnosti a uskutočnili sa voľby prvého výboru SOS SZOPK v tomto zložení: Ing. A. Randík, CSc. (predseda), Ing. A. Mošanský, CSc., RNDr. A. Štollmann (podpredsedovia), RNDr. B. Matoušek, CSc. (tajomník), P. Rác

(pokladník), RNDr. D. Karaska (zapisovateľ), RNDr. Z. Feriancová-Masárová, CSc., Mgr. Š. Danko (členovia výboru), Prof. RNDr. O. Ferianc, DrSc. (čestný člen výboru). Ďalej bola schválená aj revízná komisia v zložení RNDr. Ľ. Kocian, CSc. (predseda), Doc. Ing. J. Sládek, CSc. a RNDr. J. Varga (členovia). Podrobnejšie údaje o priebehu zakladajúceho zhromaždenia Slovenskej ornitologickej spoločnosti SZOPK nájde záujemca v zápisnici (Karaska 1986).

Z nasledovnej činnosti Slovenskej ornitologickej spoločnosti (ďalej SOS) spomeniem aspoň niektoré. Už o dva roky neskôr (1987) vychádza prvý ročník odborného a vedeckého časopisu Tichodroma. V roku 2010 vychádza už 22. ročník. Som presvedčený, že prevažná časť odborníkov pozná tieto dva hraničné ročníky, ktoré mimoriadne dobre ilustrujú akou veľkou cestou tento časopis prešiel. Dnes sa iste vyrovná podobným časopisom, ktoré vydávajú iné ornitologické spoločnosti a dobre reprezentuje našu spoločnosť. Treba však dodať, že mnohé ornitologické spoločnosti majú na svojej webovej stránke uvedené aj celé staršie ročníky svojho časopisu. Je na čase, aby sa to stalo i v prípade Tichodromy.

Po páde totalitného režimu v roku 1989 otvorili sa úplne iné možnosti i pri registrácii spoločnosti v našej vlasti. Výsledkom tohto nášho snaženia bolo osamostatnenie sa od Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny a zaregistrovanie našej spoločnosti ako samostatného subjektu na Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Tým sa uzavrela väzba so SZOPK, ktorá umožnila existenciu SOS za bývalého režimu. I touto cestou vyjadrujem jej svoje poďakovanie a uznanie.

Ďalšia aktivita, ktorú SOS začína uskutočňovať v roku 1995 je každoročná realizácia Feriancoveho seminára (neskôr premenovaného na Feriancove dni) ako vedeckej konferencie. Do súčasnosti sa uskutočnilo už 15 týchto konferencií, ktoré sa stali fórom pre zverejňovanie nových príspevkov s počiatku len z oblasti ornitológie, neskôr po zapojení aj Slovenskej zoolologickej spoločnosti tiež príspevkov zo širšej oblasti zoológie. Nie je možné nespomenúť, že rovnako významným sa stali aj konferencie

vo Zvolene (v r. 2010 už 22. ročník). V tomto smere sa stali centrom stretávania sa ornitológov a zoológov nielen z celého územia Slovenska, ale i z okolitých krajín. Zorganizovať tieto konferencie vyžaduje veľkú osobnú zaujatosť a angažovanosť a treba všetkým organizátorom vyjadriť za túto prácu uznanie.

Slovenská ornitologická spoločnosť prichádza ako prvá spomedzi zoológických spoločností na Slovensku s myšlienkou udeľovania prestížnych cien, ktoré sú vyjadrované pamätnou medailou Prof. RNDr. Oskara Ferianca, DrSc. Tieto medaile sú udeľované za významný prínos k rozvoju a poznaniu fauny, ale tiež pri príležitosti životných jubileí našich i zahraničných zoológov.

Oveľa zložitejšia situácia bola s vyriešením krúžkovania vtákov na Slovensku. Už v roku 1993 som prišiel s riešením, aby sa vytvorila krúžkovacia stanica pri Prírodovednom múzeu Slovenského národného múzea v Bratislave. Toto riešenie malo reálne kontúry, ale keďže dovtedy sa stále krúžkovalo na Slovensku s pražskými krúžkami, spravili sme ústretový krok a iniciovali sme stretnutie s vedúcimi predstaviteľmi krúžkovacej stanice pri Národnom múzeu v Prahe. Toto stretnutie sa aj realizovalo, zo slovenskej strany sa tohto rokovania zúčastnili dr. B. Matoušek a dr. Ľ. Kocian, z českej strany dr. J. Formánek a dr. J. Škopek. Stretnutie sa uskutočnilo v hlavnej budove Národného múzea (na Václavskom námestí) a slovenská strana predložila návrh na vybudovanie samostatnej krúžkovacej stanice na Slovensku. Česká strana namietala, že tento krok je zbytočný a nie je potrebný a aj v budúcnosti pražská krúžkovacia stanica plne zabezpečí potreby slovenských krúžkovateľov. V tomto smere bola aj uzatvorená džentlmenská dohoda a slovenská strana svoj návrh stiahla z programu. Neskôr sa však potvrdilo, že tento krok zo slovenskej strany nebol správny. Česká strana postupne vyžadovala za krúžky finančnú protihodnotu, čo sme chápali ako samozrejmu požiadavku. Slovenské národné múzeum protihodnotu za krúžky českej strane riadne platilo, no i napriek tomu sa počty dodaných krúžkov na Slovensko tak znižovali, že ďalšia spolupráca s pražskou

Obr. 1. Účastníci zakladajúceho zhromaždenia Slovenskej ornitologickej spoločnosti pred budovou Slovenského národného múzea v Bratislave 20. 4. 1985 (detaily k reprodukovanej fotografii viď Karaska 1986).

Fig. 1. Participants of the first meeting of the Slovak Ornithological Society in front of the Slovak National Museum building in Bratislava in April 20, 1985 (details on the photo copy see in Karaska 1986).

krúžkovacou stanicou sa stávala neudržateľnou. Dvomi spolupracovníkmi SOS prislúcha pri osamostatnení krúžkovania na Slovensku prioritou, a to bol dr. S. Harvančík a L. Šnírer, ktorí iniciatívne začali s výrobou slovenských krúžkov. Treba iba konštatovať, že české krúžky sa na Slovensku používali až do roku 2001, od nasledujúceho roku máme na Slovensku vlastné krúžky. Odtedy má celú organizačnú prácu okolo krúžkovania na starosti dr. V. Slobodník. Výsledky krúžkovania sú pravidelne uverejňované v časopise Tichodroma.

Nemôžeme obísť skutočnosť, že už v roku 1992 sa utvárala z pomedzi členov SOS skupina, ktorá presadzovala predovšetkým ochranu vtáctva na Slovensku. V priebehu nasledujúceho roku (1993) sa ako samostatný subjekt konštituovala Spoločnosť pre ochranu vtáctva na Slovensku, ktorá už v roku 1994 začala vydávať popularizačný časopis Vtáčie správy. Behom niekoľkých rokov sa však ukázalo, že je zbytočné aby na Slovensku existovali dve samostatné ornitologické spoločnosti a tak po vzájomnom dohovore prichádza v júli 2006

k opätovnému zlúčeniu týchto dvoch subjektov a vznikla organizácia Slovenská ornitologická spoločnosť/BirdLife Slovensko. V tom istom roku dochádza k premenovaniu časopisu Vtáčie správy a začína vychádzať jeho pokračovateľ, vedecko-populárny časopis Vtáky, ktorý v súčasnosti má už svoj 15. ročník. Treba konštatovať, že tento časopis je na veľmi dobrej úrovni ako po stránke redakčnej, technickej, ale i odbornej a zodpovedá úrovni podobných časopisov iných spoločností.

Ten, kto sleduje činnosť spoločnosti musí s uznaním posudzovať jej výsledky pri presadzovaní myšlienok ochrany vtáctva a prírody vôbec. Spoločnosť vydáva každoročne veľa propagačného materiálu, ktorý si už našiel svoje miesto v laickej verejnosti a hlavne medzi mládežou. V tomto smere je naša spoločnosť iste lídrom medzi biologickými spoločnosťami na Slovensku.

Nie v poslednom rade chcem spomenúť, že spoločnosť má už od roku 1993 svoju webovú stránku (od r. 2008 renovovaná), ktorá poskytuje množstvo informácií týkajúcich sa aj

širšieho pohľadu ochrany prírody a životného prostredia (nielen úzko ornitologického). Veľké a staršie spoločnosti (nielen ornitologické) však poskytujú záujemcom aj prehľad svojich členov. Som presvedčený, že takýto prehľad by mohla poskytovať aj naša spoločnosť. Práve tak som presvedčený, že by mala existovať rubrika, ktorá je pre všeobecnú informovanosť veľmi dôležitá a tou je „Kto bol kto a kto je kto v ornitológii na Slovensku“. V tomto smere by sme mali naše poznatky aj publikovať.

Spoločnosť vyvíja i medzinárodnú spoluprácu s podobnými organizáciami hlavne v Európe. Týka sa to tak odborných ornitologických kontaktov, výmeny časopisu *Tichodromy* za iné časopisy, ako aj významnej spolupráce v rámci partnerstva BirdLife International. I keď je naša spoločnosť relatívne mladá, predsa svojou činnosťou a výsledkami svojej práce dôstojne

reprezentuje slovenských ornitológov i po organizačnej stránke. Tým nechcem povedať, že skončila svoj ďalší rozvoj, ba práve naopak očakávame, že podobne ako doteraz bude naďalej rozširovať svoje aktivity pre vytváranie lepšieho prostredia na výskum a poznanie ornitofauny Slovenska a ornitológie vôbec.

Som si vedomý, že tento príspevok nie je vyčerpávajúci do všetkých detailov. Zostáva to však aj pre budúcich historikov prírodných vied a archivárov, aby sa dejinám ornitológie na Slovensku podrobnejšie a pravidelne venovali.

Literatúra

KARASKA D. 1986: Zápisnica zo zakladajúceho zhromaždenia Slovenskej ornitologickej spoločnosti SZOPK, konaného dňa 20. apríla 1985. — *Správy Slovenskej ornitologickej spoločnosti SZOPK* 1: 19–25.

Branislav Matoušek

Prof. Dr. Zora Feriancová-Masárová jubiluje

Anniversary of Prof. Dr. Zora Feriancová-Masárová

Je jednou z vedúcich osobností slovenskej zoológie, ornitologička a vzor svedomitého a dobrého človeka. Uvedomil som si to už na škole (Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave v r. 1980–1985), neskôr na výborovkách Slovenskej ornitologickej spoločnosti, na redakčných radách *Tichodromy* i na iných odborných zoologických podujatiach. Aj tam, kde to občas aj „vreló“, dochádzala zachovať pokoj a rozvahu a rozdávať ju aj do okolia. Je bývalou predsedníčkou Slovenskej ornitologickej spoločnosti a dlhoročnou funkcionárkou Slovenskej zoologickej spoločnosti.

Narodila sa 1. 3. 1930 v Pliešovciach pri Zvolene, v rodine klasika slovenskej zoológie Prof. Dr. Oskára Ferianca (1905–1985). Bola ním silne ovplyvnená aj vo svojej profesio-

nálnej dráhe, čo pekne opísala v spomienkach na otca v r. 2005, pri 100 ročnom jubileu jeho narodenia. Otecko i nádherná príroda Stredného Slovenska ju formovali od malička a tak sa jej príroda stala nielen koníčkom, ale aj povoláním (obr. 1). Svoje detstvo, rodinu i často neľahké životné príbehy opísala v knižke, ktorú vydala v samizdate v r. 1999 a darovala aj mne, čo považujem za dôveru a uznanie a za čo som jej zaviazaný (Feriancová-Masárová 1999). Ako píše aj vo svojich pamätiach, jej život bol silne ovplyvnený aj postavením jej ocka. A to v tom pozitívnom i negatívnom slova zmysle. Už ako jeden a polročná sa sťahuje s rodinou do Rimavskej Soboty, ako tri a pol ročná do Zvolena, 8 ročná do dnešných Turčianskych Teplíc, atď., atď. Jej pohyb počas detstva ju